

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศและประชาชนทุกระดับชั้น แหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามมีชื่อเสียงย่อมเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในแต่ละปี ก็จะเป็นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวหาความเพลิดเพลินและหาความรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ณ สถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้น เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการใช้จ่ายขึ้น ในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว ทั้งการเดินทาง ขนส่ง ที่พัก อาหาร ของที่ระลึกการนำเที่ยว กิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจสร้างงานให้ประชาชนและเพิ่มรายได้ให้ประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาค ตามนโยบายของรัฐบาล โดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างประสบการณ์และกระตุ้นจิตสำนึกรักชาติสิ่งแวดล้อมรวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นการกำหนดควิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มีคุณภาพมาตรฐาน ในระดับสากลอย่างยั่งยืน เพื่อมุ่งให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองแห่งวัฒนธรรม (กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร, 2551)

จากข้อมูลเอกสารของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ปี 2556 จำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศปี 2556 127.52 ล้าน คน / ครั้ง รายได้ 0.634 ล้านล้านบาท ปี 2557 133.89 ล้าน คน / ครั้ง เพิ่มขึ้น 4.99% ประมาณการรายได้ ปี 2557 0.669 ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้น 5.52%

ประเทศไทยมีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพทรงคุณค่า เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา ซึ่งนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเข้าวัด ทำบุญ ให้ทาน ศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรม ตามหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความสนใจในปรัชญาวิถีชีวิตของชาวตะวันออก การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา หรือการเดินทางเพื่อการแสวงบุญของพุทธศาสนิกชนต่าง ๆ นั้น เป็นการเดินทางเพื่อให้เกิดการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อขัดเกลาจิตใจและพัฒนาจิตใจของผู้เดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้เห็นคุณค่ากิจกรรมทางพุทธศาสนา ดังกล่าว

เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน ที่มีการแข่งขันกันสูง ผู้คนยึดติดในวัตถุนิยม ทำให้จิตใจตกต่ำ คนอีกจำนวนมากที่แสวงหาความสุขทางจิตใจ และสิ่งที่เป็นธรรมชาติมากขึ้น กอปรกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีลักษณะของการทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมและการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น เพื่อจะศึกษาข้อประพฤติกฎปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางหนึ่ง ที่ควรนำมาพิจารณาใช้ในการดำเนินชีวิต (สุภาพร วรพล, 2546)

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวมงานศิลปะวิทยาการและความรู้หลายสาขา ตลอดทั้งเป็นแหล่งรวมศิลปกรรมที่มีคุณค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า และเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรม และความเจริญของชาติ ซึ่งสามารถที่จะย้อนดูด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม รวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชน และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้ วัดยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา (รลิกา อังกูร, 2544, น. 148)

วัดมีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เพราะมีพุทธศิลป์เป็นแหล่งจูงใจเป็นทัศนูปกรณ์ในการสื่อถึงคำสั่งสอนตามหลักธรรมที่เข้าใจได้ง่าย ฉะนั้น เมื่อศึกษาความหมายของพุทธศิลป์ให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของธรรมะทั้งสิ้น จึงเห็นว่าการอนุรักษ์พุทธศิลป์วัฒนธรรมไว้นั้น มีคุณค่าการดำรงทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ทั้งเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชาติเจริญขึ้น (สุภาพร วรพล, 2546)

ดังนั้นวัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เพราะเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมมีทรัพยากรทรงคุณค่าที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่มีพื้นฐานทางศาสนาและวัฒนธรรมต่างกัน แต่คนบางกลุ่มมาท่องเที่ยววัดก็ไม่ได้เสริมสร้างสติปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะวัดไม่ได้แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคมไปทางทิศใด ทั้งที่บทบาทของวัดสามารถตอบสนองประโยชน์ได้ทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านการนำรายได้เข้ามาทำนุบำรุงวัดท้องถิ่นจังหวัดและประเทศโดยรวม ขณะเดียวกันวัดก็เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นที่พักอาศัยของพุทธศาสนิกชนทั่วไป เป็นสถานที่ทำบุญให้ทานเจริญจิตภาวนา เป็นที่พึ่งทางจิตใจเมื่อยามมีทุกข์ เป็นสถานที่ให้แสงสว่างทางปัญญา ให้ความสงบร่มเย็นกับผู้มาเยือน ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาได้มากยิ่งขึ้น วัฒนธรรมของ

ชุมชนและสังคมไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใดในโลก ไม่มีอะไรเป็นหลักแก่นสารเท่ากับศาสนาศาสนา เป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชนและสังคม (กนกวรรณ คุณศรีแก้ว, 2542, น. 49)

จากผลการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ตลอดจนการศึกษาทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และจากงานวิจัยของนักวิชาการต่าง ๆ ได้ค้นพบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้มีการพัฒนาขึ้นมาลำดับอยู่ในสภาพที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เนื่องจากมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีคุณภาพที่ผูกพันใกล้ชิดกับวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่น เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วิหาร ประวัติความเป็นมาของวัด ส่งผลทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว สามารถสรุปได้ ดังนี้ คือ 1) กิจกรรมการเข้าร่วมในพิธีกรรม เช่น วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา 2) พฤติกรรมสันตนาการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น งานประจำปี งานวัดในเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง 3) กิจกรรมการปฏิบัติธรรม เช่น การสมาทานศีล 5 การฟังธรรมเทศนา 4) พฤติกรรมสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น งานเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่าง ๆ ของวัด งานกฐิน งานผ้าป่า งานบวชนาค 5) กิจกรรมการเป็นที่พึ่งทางใจ เช่น ทำบุญตักบาตรที่วัด การถวายดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อใช้บูชาพระ 6) กิจกรรมการเช่าพระ เพื่อมาบูชาตลอดจนถึงสิ่งที่เป็นวัตถุมงคลต่าง ๆ เช่น พระเครื่อง ตะกรุด พระพิฆเนศ เป็นต้น (พระมหาบุญพิเชษฐ จันทรเมือง, 2553)

การบริหารจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา ควรมีหลักส่วนประสมทางการตลาด ประสมประสานกันหลายรูปแบบ รวมทั้งการบริหารทางธุรกิจการจัดการรักษาสถาปัตยกรรมสถาน ซึ่งเป็นมรดกการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณคดี พิพิธภัณฑสถาน ศิลปะที่มองเห็นสัมผัสได้และผลผลิตต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมการจัดการท่องเที่ยวในวัด แม้กระทั่งในพระอารามหลวงยังมีข้อจำกัดอยู่หลายด้าน ทั้งด้านกายภาพ ด้านนโยบาย ด้านการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อม ดังนั้น การที่จะนำความสำเร็จมาสู่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดที่สามารถวัดผลของการบรรลุความสำเร็จด้านการตลาดได้ ในการพัฒนาเพื่อเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยว อันเป็นสิ่งที่จุดประกายให้เกิดการค้นหากความสำเร็จทางการตลาดท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

สำหรับประเด็นทางการตลาดที่เกี่ยวข้องกับวัด ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนานั้น จะต้องมีการพัฒนาและเตรียมความพร้อม เพื่อรองรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ต้องมีการประยุกต์เทคนิคส่วนประสมทางการตลาดขั้นพื้นฐาน ให้สามารถใช้ได้กับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้ ทั้งในเรื่องของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ราคา ความสะดวกสบายของสถานที่ การเพิ่มคุณค่าการตลาดท่องเที่ยวเชิงพุทธ บุคลากรทางการท่องเที่ยว กระบวนการบริการสิ่งแวดลอมทางกายภาพภายในวัด และจัดชุดโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนอง

ความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่สิ่งที่จะต้องมุ่งเน้นเป็นพิเศษคือ การเพิ่มคุณค่าทางการตลาด ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาประสบความสำเร็จได้ และสิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ การให้ความสำคัญทางด้านกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ที่จะเดินทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ที่เกิดจากการตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธรูป การแสวงหาข้อมูล ตลอดจนทำการประเมินทางเลือกเพื่อทำการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในประเทศไทย Cetindamar & Ulusoy (2007) การบริหารจัดการ ความสามัคคีปรองดอง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นการเพิ่มคุณค่าให้มากยิ่งขึ้น ย่อมส่งผลต่อภาพลักษณ์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการรับรู้คุณค่ามีผลต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน (White, Chang, Jones, & Hu, 2008) เป็นความเชื่อมั่นในคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาและสร้างกลยุทธ์การตลาดในการเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ดังนั้น กิจกรรมการตลาดในการเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจึงกลายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา นอกจากนี้เหตุผลที่วัดต่าง ๆ ต้องมีการนำกลยุทธ์ทางการตลาดมาใช้โดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการตลาด ก็เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด และความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดก็เพื่อสร้างความสำเร็จในประสิทธิผล ที่ได้จากกลยุทธ์การตลาดในการเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เนื่องจากประสิทธิผลที่ได้จากกลยุทธ์การตลาดเป็นหัวใจที่สำคัญเพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินประสิทธิผลการบริหารงานซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการนำกลยุทธ์มาใช้ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ช่วยสร้างเครื่องมือวัดทัศนคติของนักท่องเที่ยวได้แก่ภาพลักษณ์ ความพึงพอใจ และการรับรู้คุณค่า (Pelham, 2000; Sin et al., 2000; Subramanian & Gopalakrishna, 2001; Leo et al., 2005)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากิจกรรมการตลาดที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์ ทั้ง 9 วัด โดยมุ่งเน้นคุณลักษณะของนักท่องเที่ยว กิจกรรมด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ส่งถึงแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การก่อให้เกิดประสิทธิผลจากกิจกรรมการตลาดในการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยวิเคราะห์หาแนวทางในการวางแผน การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีความสอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม และสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของยุคสมัยปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และทำให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนต่อไปอย่างยั่งยืน

คำถามการวิจัย

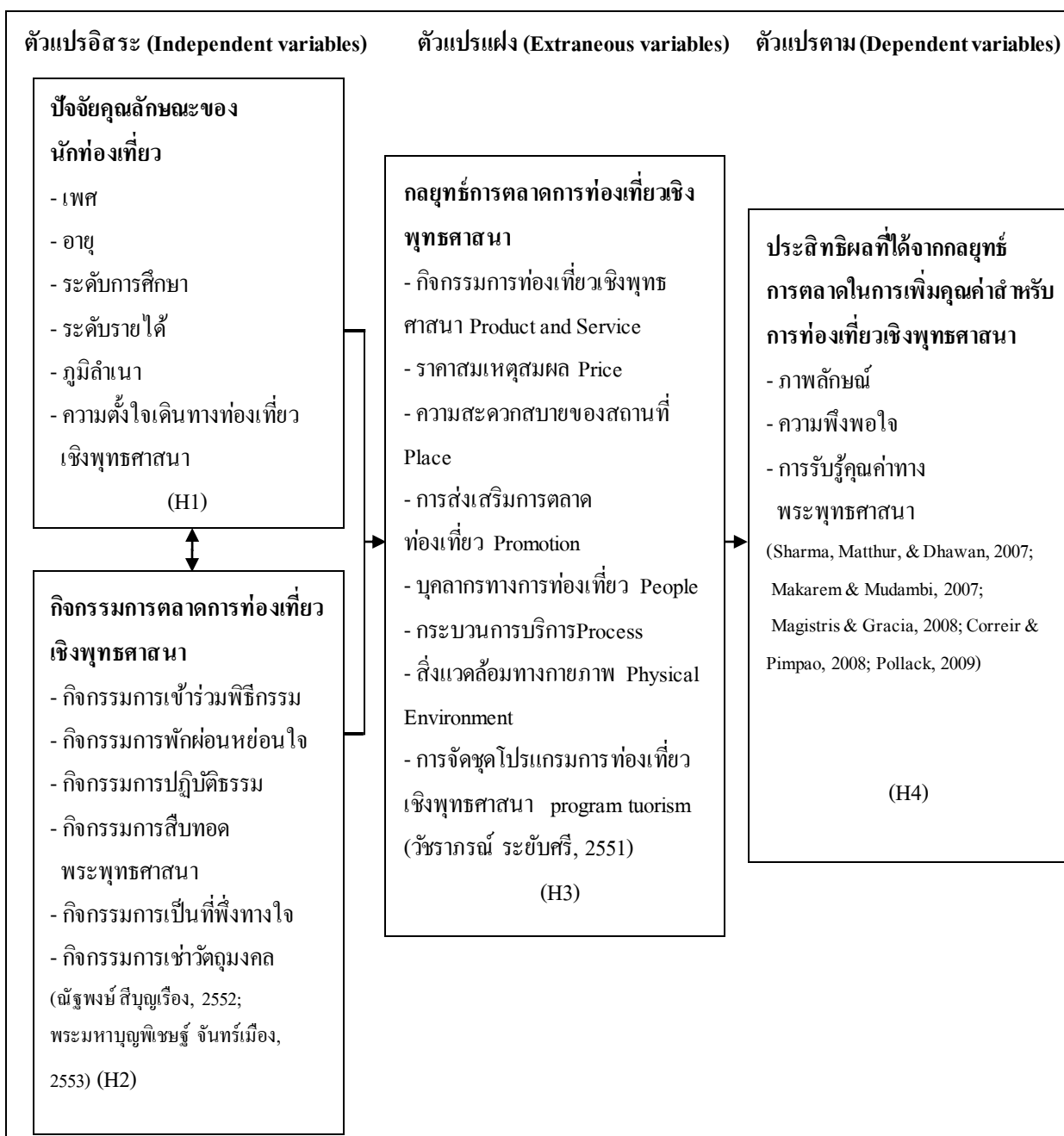
1. ปัจจัยคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตน โกสินทร์ มีลักษณะอย่างไร และปัจจัยด้านใดมีอิทธิพลส่งผลต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
2. กิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร และ กิจกรรมการตลาดใดจะมีอิทธิพลส่งผลต่อแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่ประสิทธิผลที่ได้จากกิจกรรมการตลาดในการเพิ่มคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
3. กลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีลักษณะและองค์ประกอบอย่างไร
4. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวกิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การตลาด การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา สัมพันธ์กันอย่างไร ที่มีอิทธิพลส่งผลต่อการเพิ่มคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
5. ประสิทธิภาพที่ได้จากกลยุทธ์การตลาดในการเพิ่มคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตน โกสินทร์
2. เพื่อศึกษากิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในปัจจุบัน
3. เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตน โกสินทร์
4. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคุณลักษณะของนักท่องเที่ยว กิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา กลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
5. เพื่อเสนอกลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิผลต่อการเพิ่มคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยวชาวไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเพิ่มคุณค่าการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตน โกสินทร์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงาน วิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถ กำหนดเป็นกรอบแนวคิดและสมมติฐาน (Conceptual framework & Hypothesis) ในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐานการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องกลยุทธ์การเพิ่มคุณค่าการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์ มีข้อมูลพื้นฐานทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ดังนี้

การตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักในการสร้างรายได้ให้กับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก Dawes, Romaniuk, & Mansfield (2009) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับการยอมรับจากทั่วโลก โดยการสำรวจจากนิตยสาร Travel News ได้สำรวจความคิดเห็นจากบรรดาสมาชิกของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้เลือกประเทศไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดเยี่ยม (The World Best Tourist Country) โดยมีประเทศกรีซ เดนมาร์ก อิตาลี สเปน บราซิล สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ และสวีเดน อยู่ในอันดับรองลงมา Travel News (2007) นอกจากนี้ Country Brand Index Award 2006 (CBI) ได้จัดให้ประเทศไทยอยู่ในอันดับ 1 ใน 10 อันดับประเทศที่คุ้มค่าเงินในการท่องเที่ยว ซึ่งประเทศไทยได้รับคัดเลือกให้เป็นประเทศที่คุ้มค่ากับการใช้เงินท่องเที่ยวมากที่สุด (Best Country Brand for Value for Money) Chicago Tribune (2007) นั้นแสดงถึงศักยภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยยังเป็นที่จับตามองของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และยังเป็นอุตสาหกรรมหลักในการพัฒนาประเทศต่อไป (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2553)

การตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในประเทศไทย

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามาจากคำว่า Buddhist Religion Tourism ซึ่งสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้คือ 1) เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา 3) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนคุณภาพทางเศรษฐกิจสังคมและส่งผลประโยชน์ต่าง ๆ กลับเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งชุมชนวัดนั้น ๆ สร้างงานสร้างรายได้ อีกส่วนหนึ่ง เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจปล่อยเช่า ปล่อยปลา ขายอาหารปลา ตลอดจนขายสินค้าผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่น

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ทำให้เกิดความเชื่อเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดศิลปกรรมต่าง ๆ ที่มีคุณค่า ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นจากจินตนาการของศิลปินทางพระพุทธศาสนา ที่มีความเชื่อเลื่อมใสศรัทธาในการสร้างสรรค์ ถ่ายทอดผลงานจากความรู้สึก มีความละเอียดอ่อน ปราณีต บรรจง ทำให้เกิดสถาปัตยกรรม ทัศนกรรมจิตรกรรมและพุทธศิลป์ที่ออกมาอย่างงดงาม ซึ่งเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา แสดงถึงอารยธรรมของชุมชนในสังคมนั้น ๆ วัดนั้นจึงกลายเป็นมรดกที่ล้ำค่าทางวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนมาโดยตลอด ในฐานะที่วัดเป็นแหล่งรวมของศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ทำให้วัดได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก สามารถสร้างรายได้ให้กับวัด

ชุมชนและประเทศชาติเป็นจำนวนมาก ดังนั้น วัดในปัจจุบันจึงมีการปรับตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาทรัพยากรและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ภายในวัดให้สามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อปรับตัวให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์แบบ เช่น การปรุงปรุงซ่อมแซมบูรณะปฏิสังขรณ์ อุโบสถ วิหาร เจดีย์ หอพระ ไตรปิฎก โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือการปรับปรุงห้องน้ำ ห้องสุขา ความสะอาด ความสะดวก ความปลอดภัย สภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ สถานที่จอดรถ และการให้การบริการให้ดียิ่งขึ้น ที่สำคัญการปรับปรุงและพัฒนาวัดที่ดีนั้น ต้องเน้นคุณค่าและรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นวัดไว้อย่าให้เสียรูปทรง เพื่อไม่ให้สิ่งที่เป็นมรดกอันล้ำค่าทางพระพุทธศาสนาให้สูญหายไปจากสังคมไทย

นอกเหนือจากการสร้างรายได้อย่างมากให้กับวัดแล้ว การที่วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเป็นการช่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ เพราะการที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาชมสถาปัตยกรรมและความงดงามต่าง ๆ ของพุทธศิลป์ภายในวัด จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทางพุทธศาสนามากขึ้น ด้วยเหตุที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้จากศิลปกรรมจากพุทธศิลป์ และสถาปัตยกรรมภายในวัด หรือจากกิจกรรมประจำวันของพระสงฆ์ที่ดั่งาม ซึ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างภายในวัดสามารถบ่งบอกและอธิบายถึงความเป็นพระพุทธศาสนาได้เป็นชัดเจน และหากนักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลที่ดีจากผู้นำเที่ยวและพระสงฆ์ จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้คุณค่าของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น แต่ในทางกลับกัน วัดที่จัดการท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงพาณิชย์ ในบางครั้งวัดต้องคำนึงถึงอุดมคติที่ควรจะเป็นด้วย กล่าวคือ วัดควรเป็นสถานที่เรียนรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนามารวมไปถึงเป็นสถานที่รวบรวมศิลปกรรม พุทธศิลป์ต่าง ๆ ที่มีคุณค่า อีกทั้งวัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เป็นต้น หากทำให้วัดได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่จะตามมา โดยการศึกษาถึงผลดีและผลเสียอย่างจริงจัง ดังที่กล่าวมาแล้ว เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นหลักในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด โดยต้องคงเอกลักษณ์และบทบาทของวัดเอาไว้เพื่อพุทธศาสนิกชนชาวไทย และเป็นการสืบต่อของพระพุทธศาสนาเพื่อชนรุ่นหลังต่อไป

ดังนั้น บทบาทของวัดและพระสงฆ์ ควรเป็นไปในรูปแบบของการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมทางด้านจิตใจให้แก่พุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยว โดยผ่านศิลปกรรม พุทธศิลป์ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางวัดจัดขึ้น ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว คือ ส่งเสริมและเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยวทั้งทางตรง และทางอ้อม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับถึงหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนพระสงฆ์ควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

ข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เป็นพฤติกรรมอีกประเภทหนึ่ง ที่กระแสวิงคืบในปัจจุบันต้องการ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นการเดินทางที่นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมไทย ดังนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีมูลค่าทางการตลาดเพิ่มขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมจูงใจให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มาท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัดมากขึ้น ตลอดจนการที่ทัศนคติของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดพุทธศาสนาและเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว วัด หมายถึง สถานที่ทางศาสนาซึ่งมีเสนาสนะและอาคารถาวรวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่อาศัย ศิษษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนและกิจกรรมตามประเพณีนิยม รวมทั้งเป็น ศูนย์กลางบริการทางการศึกษาและทางสังคม (มหาวิทยาลัย ศิลปากร, 2550)

ชนิดของวัด

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในประเทศไทยพุทธศักราช 2505 กำหนดไว้ว่า วัดมี 2 ชนิด คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและ สำนักสงฆ์ซึ่งวิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระภิกษุสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้น แต่ในทางปฏิบัตินั้นเป็นการขอพระบรมราชานุญาตเฉพาะแต่บริเวณที่ตั้งอุโบสถเท่านั้น ส่วนสำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่ตั้งพำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ที่ยังไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตให้ใช้พื้นที่ดินแห่งนั้น เพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้นดังนั้น สำนักสงฆ์จึงไม่มีอุโบสถ เพื่อใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรม วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องและมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

ประเภทของวัด

วัดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัดหลวงหรือพระอารามหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างหรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นแล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์และ วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธาและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้วและช่วยกันทำนุบำรุงวัดสืบต่อกันมา

พระอารามหลวงแบ่งตามระดับออกเป็น 3 ชั้น

1. พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง เป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิ หรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูงมี 3 ชนิด คือ ราชวรวิหาร ราชวรมหาวิหาร และวรมหาวิหาร

2. พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สถาน สำคัญหรือ วัดที่มีเกียรติมี 4 ชนิด คือ ราชวรวิหาร ราชวรวิหาร วรมหาวิหาร และวรวินัย

3. พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติวัดประจำหัวเมืองหรือวัดสามัญมี 3 ชนิด คือ ราชวรวิหาร วรวินัย และสามัญไม่มีสร้อยต่อท้ายชื่อ

พระอารามหลวงแบ่งตามฐานันดรศักดิ์ออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. ราชวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

2. วรวินัย หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์พระราชทานเป็นเกียรติยศแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมา หรือแก่วัดรวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงและยกเป็นเกียรติยศจัดว่าเป็นวัดมีเกียรติ

3. ราชวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ เป็นพระอารามใหญ่โดยที่สิ่งปลูกสร้างมีขนาดใหญ่โต สมพระเกียรติมีความสำคัญมาก

4. วรมหาวิหาร หมายถึง พระอารามลักษณะเดียวกับชนิดราชวรวิหาร แต่มีความสำคัญน้อยกว่าและทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานเป็นเกียรติแก่ผู้อื่น

การใช้พื้นที่ของวัด โดยทั่วไปนิยมแบ่งเขตพื้นที่ภายในออกเป็น 3 ส่วนคือ

1. เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบสังฆกรรมทางศาสนาเป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งสถานที่ประทับขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะคำว่าพุทธาวาสมีความหมายเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า เขตพุทธาวาสนั้น มักประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหลักสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์และพิธีกรรมต่าง ๆ คือ พระเจดีย์ พระมณฑป พระปรางค์ เป็นอาคารที่สร้างเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางหลักของวัด พระอุโบสถ เป็นอาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในการทำสังฆกรรม พระวิหาร เป็นอาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส เจดีย์รายทิศ เป็นอาคารที่ใช้บรรจุอัฐิหรือประกอบเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ์ หอระฆัง คือ อาคารที่ใช้เป็นเครื่องตีบอกเวลาสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ศาลาต่าง ๆ เช่น ศาลาราย เป็นอาคารที่ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาเยือน ศาลาทิศ เป็นอาคารที่ใช้ล้อมอาคารสำคัญสำหรับให้คฤหัสถ์นั่งพักหรือประกอบเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ์ พระระเบียง เป็นอาคารที่ล้อมอาคารหลักสำคัญ หรือล้อมแสดงขอบเขตแห่งพุทธาวาส พลับพลาปล้องเครื่อง เป็นอาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่พระมหากษัตริย์เปลี่ยนชุดฉลองพระองค์ในวาระที่ทรงเสด็จพระราชดำเนินเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล

2. เขตสังฆาวาส เป็นขอบเขตบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีการใดทางศาสนา โดยคำว่า

สังฆาวาส แปลว่า ที่อยู่แห่งหมู่สงฆ์ พื้นที่บริเวณนี้จึงมักมีขอบเขตที่มิดชิดและประกอบด้วยอาคารสถานที่สัมพันธ์เฉพาะกับกิจกรรมและข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของเพศสมณะเท่านั้น อันได้แก่ กุฏิ เป็นอาคารที่ใช้สำหรับอาศัยจำวัดหลับนอน กัปปิยกุฏิ คือ โรงเก็บอาหาร หอฉัน เป็นอาคารที่ใช้สำหรับฉันภัตตาหาร เวจจะกุฏิ เป็นอาคารสำหรับใช้ขบถ่าย ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารที่ใช้สำหรับเรียนหนังสือของพระสงฆ์ หอไตร เป็นอาคารที่ใช้สำหรับเก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา ชั้นตอมร คือ โรงไฟต้มน้ำ ธรรมศาลา คือ โรงเทศนาธรรม ห้องสรงน้ำ ห้องสำหรับชำระกาย ศาลาท่าน้ำ เป็นอาคารที่ใช้เป็นท่าและทางเข้าสู่วัดทางน้ำ (เปลื้อง ณ นคร, 2551)

3. เขตธรณีสงฆ์ เป็นเขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตสำคัญ คือ เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะ ประโยชน์เช่นใช้เป็นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างความร่มรื่นให้วัดหรือใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่น ๆ เช่นสร้างมรุสำหรับฌาปนกิจศพ ชุมชน ตั้งโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาแก่สังคมแบ่งเป็นพื้นที่ให้คฤหัสถ์เช่าเพื่อใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน อาทิการสร้างตึกแถว การทำเป็นตลาด เป็นต้น

การแบ่งพื้นที่วัดออกเป็น 3 ส่วนนี้ในเชิงการออกแบบทางสถาปัตยกรรมจึงหมายถึง ส่วนหนึ่งคือ เขตพุทธาวาส ถูกใช้เป็นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-public zone) อีกส่วนหนึ่งคือ เขตสังฆาวาสที่ใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว (Private zone) เฉพาะของพระสงฆ์ส่วนเขตธรณีสงฆ์ก็เป็นเสมือนเขตพื้นที่สาธารณะ (Public zone) สำหรับคนทั่วไป (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550)

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นแรงจูงใจทางด้านศาสนาโดยมีปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ การมีโอกาสไปร่วมแสวงบุญ ศึกษาธรรมะ ฝึกสมาธิ เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่เคารพนับถือ การได้ไปสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ การทำบุญให้ทาน การบริจาคช่วยให้เกิดความสุขทางใจแก่นักท่องเที่ยว และถือได้ว่าเป็นการพักผ่อนทางจิตใจด้วย จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ณัฐพงษ์ สีนุญเรือง (2552) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (2553) ที่พบว่า กิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาประกอบด้วย กิจกรรมการเข้าร่วมพิธีกรรม กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมการปฏิบัติธรรม กิจกรรมการสืบทอดพระพุทธศาสนา กิจกรรมการเป็นที่พึ่งทางใจ และกิจกรรมการเช่าวัตถุมงคล สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากับตัวแปรดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กิจกรรมการเข้าร่วมพิธีกรรม เป็นพฤติกรรมเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา เป็นต้น

2.กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นกิจกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจโดยเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในบริเวณวัดเป็นสำคัญ เช่น งานประจำปี งานวัดในเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น

3.กิจกรรมการปฏิบัติธรรม เป็นการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการขึ้นภายในวัดอาจจะจัดในรูปแบบของโปรแกรมการปฏิบัติธรรมซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีการของผู้จัด เช่น การสมาทานศีล 5 การฟังธรรมเทศนา เป็นต้น

4.กิจกรรมการสืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น งานเกี่ยวกับการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่าง ๆ ของวัด งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า งานบวชนาค เป็นต้น

5. กิจกรรมการเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความประสงค์ ความนับถือ ความพึงพอใจส่วนตัว โดยประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ การดำเนินกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชน โดยทั่วไป เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายดอกไม้ธูปเทียน เพื่อใช้บูชาพระ เป็นต้น

6.กิจกรรมการเข้าวัดอุ้มงคล เป็นกิจกรรมที่ทางวัดจัดให้มีการเข้าวัดอุ้มงคล ตามที่วัดได้จัดทำขึ้นเพื่อหาเงินรายได้เข้าวัดเพื่อนำไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หรือปฏิสังขรณ์ภายในบริเวณวัด และจัดให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้เข้าไปบูชาตามกำลังศรัทธา เป็นต้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางเที่ยวชมความงดงามของสถาปัตยกรรม ภูมิปัญญา จิตรกรรมและการเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดถึงการศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมบริเวณวัด

พระอารามหลวง หมายถึง พระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์ ที่มีเจดีย์สถานสำคัญเป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูงซึ่งพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงโปรดให้สร้างขึ้นมีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

เกาะรัตนโกสินทร์ หมายถึง พื้นที่บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์เดิมซึ่งมีน้ำล้อมรอบในลักษณะเกาะมีขอบเขตอยู่ภายในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาทางตะวันตกกับคลองรอบกรุงเป็นแนวเขตทางตะวันออก

สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพระอารามหลวง 9 วัด คือ 1. วัดพระศรีรัตนศาสดาราม 2. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร 3. วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร 4. วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรมหาวิหาร

5. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร 6. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
7. วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร 8. วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร 9. วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร

ปัจจัยคุณลักษณะของนักท่องเที่ยว หมายถึง เพศอายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ ภูมิฐานะ ความตั้งใจเดินทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยวชาวไทย

กลยุทธ์การตลาดในการเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หมายถึง รูปแบบเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์และ ปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสถานที่ ปฏิบัติธรรม ปฏิสังขรณ์รักษาเสนาสนะ จัดสรรทรัพยากร การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อสร้างความพึงพอใจและนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ราคาสมเหตุสมผล ความสะดวกสบายของสถานที่ การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว บุคลากรทางการท่องเที่ยว กระบวนการบริการ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและการจัดชุดโปรแกรมท่องเที่ยว

-**กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา** หมายถึง รูปแบบกิจกรรมที่เน้น การท่องเที่ยวชมความงดงามของสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรม จิตรกรรม พุทธศิลป์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ใหัวพระ สวดมนต์ ศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรม เช้าวัดอุ้มงคลและร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

-**ราคาสมเหตุสมผล** หมายถึง ราคาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีราคาที่เหมาะสม และเป็นมาตรฐานไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว

-**ความสะดวกสบายของสถานที่** หมายถึง สถานที่บริเวณ พระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ ศาลาทย หอไตร สภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ ห้องน้ำ-ห้องสุขา ความสะอาด ทางคมนาคม ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ร้านเช่าวัดอุ้มงคลภายในพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์

-**การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว** หมายถึง เป็นกลยุทธ์ในการสื่อสารสร้างความรู้จักสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ช่วยกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยเกิดความต้องการเดินทางท่องเที่ยวในพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์

-**บุคลากรทางการท่องเที่ยว** หมายถึง พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ ตลอดจนไกด์หรือมัคคุเทศก์ในหน่วยงานทางการท่องเที่ยวให้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์

-**กระบวนการบริการ** หมายถึง คุณภาพการบริการมีวิธีการต้อนรับสุภาพ ที่สัมผัสได้สามารถสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดความประทับใจ และเกิดความจงรักภักดี ส่งผลให้เดินทางกลับมาใช้บริการทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอีกครั้ง

-**สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ** หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์ สถานที่ ภูมิทัศน์ สิ่งก่อสร้าง ความสะดวก สบาย ในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนป้ายบอกเส้นทางท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้มีความพร้อมในการให้บริการและรองรับนักท่องเที่ยว

-การจัดชุดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หมายถึง รูปแบบโปรแกรมให้ วั พระอารามหลวง 9 วัด ในเกาะรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นเลขมงคล ในวันหยุด สุดสัปดาห์ แจกของที่ระลึก

-กิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หมายถึง การจัดรูปแบบกิจกรรมที่เน้นการทำกิจกรรมการเข้าร่วมพิธีกรรม กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมการปฏิบัติธรรม กิจกรรมการสืบทอดพระพุทธศาสนา กิจกรรมการเป็นที่พึ่งทางใจ และกิจกรรมการเช่าวัดอุ้มงคล

-กิจกรรมการเข้าร่วมพิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมการเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา เป็นต้น

-กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง กิจกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจโดยเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในบริเวณวัดเป็นสำคัญ เช่น งานประจำปี งานวัดในเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น

-กิจกรรมการปฏิบัติธรรม หมายถึง การทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการขึ้นภายในวัดอาจจะจัดในรูปแบบของโปรแกรมการปฏิบัติธรรมซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีการของผู้จัด เช่น การสมาทานศีล 5 การฟังธรรมเทศนา เป็นต้น

-กิจกรรมการสืบทอดพระพุทธศาสนา หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น งานเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่าง ๆ ของวัด งานกฐิน งานผ้าป่า งานบวชนาค เป็นต้น

-กิจกรรมการเป็นที่พึ่งทางใจ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นตามความประสงค์ ความนับถือ ความพึงพอใจส่วนตัว โดยประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ การดำเนินกิจกรรมทางศาสนาซึ่งนับว่าเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชน โดยทั่ว ๆ ไป เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายดอกไม้ธูปเทียนเพื่อใช้บูชาพระ เป็นต้น

-กิจกรรมการเช่าวัดอุ้มงคล หมายถึง กิจกรรมทางวัดให้มีการจัดเช่าวัดอุ้มงคลตามวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้ครอบครอง เป็นที่พึ่งทางใจเพื่อหารายได้มาทำนุบำรุงปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และเพื่อการพัฒนาบริหารจัดการภายในวัด วัดจึงจัดให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้เช่าวัดอุ้มงคลไปบูชา ตามกำลังศรัทธา

-ประสิทธิผล หมายถึง บรรณลูเป้าหมายจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่กำหนดไว้ โดยมีตัวชี้วัดประกอบด้วย ภาพลักษณ์ ความพึงพอใจ และการรับรู้คุณค่า

-ภาพลักษณ์ หมายถึง ผลของการปฏิรูป การปฏิบัติ การปฏิสังขรณ์ ความเชื่อ ความศรัทธา ความคิดและความประทับใจที่ได้จากประสบการณ์โดยตรงหรือทางอ้อมที่นักท่องเที่ยวนั้นมีความรู้สึกต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่พระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์

-ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของนักท่องเที่ยวที่แสดงออก ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่ได้รับประสบการณ์การเดินทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่พระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์

-การรับรู้คุณค่า หมายถึง ความรู้สึกของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวที่พระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์ โดยมีความรู้สึกคุ้มค่ากับเงินที่จ่าย คุ้มค่ากับเวลาที่เสียไป และ คุ้มค่าจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ของงานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเพิ่มคุณค่าการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์ โดยสามารถแบ่งกลุ่มผู้ที่นำประโยชน์งานวิจัยไปใช้ได้ ดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานภาครัฐบาล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานระดับจังหวัด ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการกำกับดูแลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ชัดเจน ซึ่งจะมีผลต่อการเพิ่มแรงจูงใจและความพึงพอใจ ต่อตลาดท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของประเทศไทย

2. กลุ่มพระอารามหลวง ที่จัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ได้ข้อมูล กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่สามารถสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และสามารถนำผลการวิจัยไปส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมทางด้านศาสนาเพื่อทำนุบำรุงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยเสนอแนะแนวทางการนำกลยุทธ์การตลาดไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อพระอารามหลวงต่างๆ

3. นักท่องเที่ยวจะได้รู้เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่ความภักดีต่อตลาดท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของประเทศไทยในอนาคต

4. นักวิชาการ / นักวิจัย และผู้ที่สนใจ ในการศึกษากิจกรรมการตลาดที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา สามารถนำข้อมูลจากงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และเป็นแนวทางในการศึกษาด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวประเภทอื่น ตลอดจนพัฒนางานวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม และประเทศชาติโดยรวม